

NATUURKUNDIG TIJDSCHRIFT

VOOR

NEDERLANDSCH INDIË,

UITGEGEVEN DOOR DE

NATUURKUNDIGE VEREENIGING

IN

NEDERLANDSCH INDIË,

ONDER HOOFDREDAKTIE VAN Dr. P. BLEEKER.

DEEL XVE.

VIERDE SERIE.

DEEL II.

BATAVIA,

LANG & CO.

Sm 1858—1859.

BESTUURSVERGADERING,

GEHOUDEN DEN 9ⁿ AUGUSTUS 1858, TEN HUIZE VAN
DEN HEER GROLL.

Tegenwoordig zijn de HH.

P. BLEEKER, *President.*

A. J. D. STEENSTRA TOUSSAINT, *Vicepresident.*

G. F. DE BRUIJN KOPS, *Bibliothekaris.*

G. A. DE LANGE.

J. A. C. OUDEMANS.

M. TH. REICHE, *Thesaurier.*

W. F. VERSTEEG.

A. W. P. WEITZEL, *Sekretaris,*

terwijl het lid der Vereeniging de heer J. G. X. Broekmeijer de vergadering als gast bijwoont.

De notulen der vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De president brengt ter tafel de navolgende brieven en bescheiden.

1. Brief van het dirigerend lid der Vereeniging te Buitenzorg, de heer D. W. Rost van Tonningen, gedagteekend 4 September 1858, inhoudende het treurige berigt, dat, daags te voren, aldaar is overleden het adviserend lid der Vereeniging, de heer Dr. P. F. H. Fromberg, agrikultuur-chemist.

De Vereeniging ontvangt dit berigt met innig leed-

wezen en gevoelt diep het groote verlies, wat de wetenschap en zij zelve heeft geleden, door het afsterven van eenen man, die met zooveel ijver bezielde en met zulke uitstekende talenten begaafd was.

Wordt besloten de weduwe van den heer Fromberg de opregte deelneming der Vereeniging te betuigen en den heer Rost van Tonningen, die met den overledene bevriend was en tot hem in naauwe wetenschappelijke betrekking stond, te verzoeken, eene biographie ten dienste van het Tijdschrift der Vereeniging te willen zamensstellen.

2. Brief van de „Naturforschende Gesellschaft zu Basel,” gedagteekend 24 December 1857, ter toezending van boeken en ter erkenning van de ontvangst van aan het genootschap afgezondene werken der Vereeniging.

Wordt besloten de ontvangene werken in de boekerij te plaatsen en daarvoor den dank der Vereeniging te betuigen.

3. Brief van den heer Dr A. J. Anderson, van de Kokos-eilanden, nader dank zeggende voor zijne benoeming tot lid der Vereeniging en zich verbindende tot de gewone kontributie.

Wordt gesteld in handen van den thesaurier.

4. Brief van den heer T. A. C. Van Kervel te Anjer, dank zeggende en zich verbindende als boven.

Besloten als voren.

5. Brief van den heer J. E. Teijsmann, 1^e hortulanus van 's lands plantentuin te Buitenzorg en lid korrespondent der Vereeniging, luidende als volgt:

Buitenzorg, 26 Augustus 1858.

„In antwoord op uwe geachte missive's van 28 April 1858 N°. 30 (1) en 21 Augustus jl. N°. 73 (2) heb ik de eer alsnu te kunnen berigten.

„Dat ik vergeefs naar de bij eerstgemeld schrijven toegezegde vruchten van de tangkawang heb uitgezien, doch dat mij onlangs door den president, den heer Bleeker, een kistje is geworden (3), waarin zich drie soorten van planten bevonden. Daarbij was eene met vruchten, welke ik bepaald voor eene soort van tangkawang houd, en wel voor eene nieuwe soort, met ongeveugelde vruchten, hoedanige mij nog niet bekend waren, en waarvan wij nog geene planten bezitten.

„Het zal u voorzeker bekend zijn, dat er op Borneo verschillende soorten van tangkawang voorkomen, waarvan de bekende mienjak tangkawang verkregen wordt, en welke soorten meest alle tot de familie der Dipterocarpeën schijnen te behooren, hoewel de onlangs door den heer Filet medegebragte pitten van eene soort van tangkawang, bepaald daarvan moeten onderscheiden worden. Ook op Sumatra komen uit diezelfde familie der Dipterocarpeën, vetgevende vruchten voor, welke te Palembang zelfs in den handel komen, onder den naam van mienjak kawang.

(1) Geschreven ten gevolge der beslissing in de bestuursvergadering van 23 April 1858.

(2) Geschreven ten gevolge der beslissing in de bestuursvergadering van 9 Augustus 1858.

(3) Dit was de bedoelde toezending.

„ De tweede soort, in het kistje voorhanden, is waarschijnlijk *Willughbeia firma*, eene groote slingerplant, welker groote vruchten gegeten worden, en uit welker steng men eene soort van getah verkrijgt, op de westkust van Sumatra bekend onder den naam van getah gitan.

„ De derde soort (misschien van den heester uit *Krawang* als koortswerend opgegeven?), schijnt mij toe tot de familie der *Anonaceae* te behooren, doch uit de enkele blaadjes daarvan is niets met zekerheid te beslissen.

„ De zaden, mij bij uwen brief van 21 Augustus jl. toegezonden, en van Madagaskar herkomstig, behooren tot *Phaseolus lunatus* of *Xuaresii*, hier bekend onder den naam van katjang roaï. Daarvan bestaan hier vele variëteiten, zoo groote als kleine, en in verschillende kleuren, welke ook door de inlanders gegeten worden. De door u gezondene zijn, wat de kleuren betreft, hier echter vreemd, zoodat ik ze onmiddellijk heb aangeplant. Opkomende zullen ze wel genoegzaam zaad voor de verspreiding opleveren, waarom ik voor verdere toezending daarvan, zeer verplicht blijve.

„ Met de meeste hoogachting heb ik de eer te zijn, enz.

J. E. TEIJSMANN. „

Bovenstaande inlichtingen van den heer Teijsmann worden met erkentelijkheid aangenomen.

6. Brief van het lid korrespondent den heer Hageman Hz. te Soerabaja, van den 18^{en} Augustus jl., ten geleide van eenige reptiliën van Oost-Java, gedeeltelijk verzameld door het lid den heer J. G. X. Broekmeijer, gedeeltelijk door den heer Hageman zelve.

De reptiliën, verzameld door den heer Broekmeijer bestaan uit de volgende soorten.

Varanus bivittatus DB.

Euprepes Sebae DB.

Cylindrophis rufa DB.

Dendrophis picta Boie.

Tropidonotus quincunciatus Schl.

Amphiesma subminiaturum DB.

Tragops prasinus Wagl.

Homalopsis buccatus Fitz.

Rana tigrina Daud.

Hylaedactylus baleatus Tschudi.

Bufo biporcatus Schl.

De reptiliën, aangeboden door den heer Hageman zijn voorwerpen van:

Homalopsis buccatus Fitz.

Dipsas multimaculatus Boie.

Amphiesma subminiaturum DB.

Omtrent *Homalopsis buccatus* Fitz. is in den brief van den heer Hageman aangeteekend, dat deze slang te Soerabaja oelar-welang genoemd wordt en gevangen is in het dok te Soerabaja en door haren vergiftigen beet twee Javanen gedood heeft, waarvan een binnen eenige weinige uren na den beet gestorven zou zijn.

De heer Bleeker is van oordeel, dat dit feit nader zal behooren bevestigd te worden, alvorens men het zal mogen aannemen, en hij is geneigd te gelooven, dat hier eenige vergissing zal plaats gehad hebben. De eigenlijke oelar-welan of belan zijn de hoogst giftige soorten, welke op Java veelvuldig voorkomen en onder de namen van *Bungarus annularis* en *Bungarus semifasciatus* in de wetenschap bekend zijn. De beet van de-

ze slang veroorzaakt inderdaad soms binnen een half uur tijds den dood. De heer Bleeker vermeldt een geval van een 14 jarig meisje te Batavia, hetwelk door eene oelar belang (*Bungarus semifasciatus*) gebeten zijnde, binnen 20 minuten overleed. Nu hebben de jonge voorwerpen van *Homalopsis buccatus* in bandteekening veel van de beide javasche soorten van *Bungarus* en kunnen door oningewijden ligtelijk daarmede verwisseld worden, wat misschien in het door den heer Hageman medegedeelde geval heeft plaats gehad. *Homalopsis buccatus* toch behoort niet tot de echte giftslangen, maar tot die, bij welke de gifthaak slechts gesleufd is en geheel achter in de bovenkaak geplaatst en kort. Menschen schijnen deze slang dan ook weinig te behoeven te vreezen, en de heer Bleeker zegt, te Batavia, waar zij in de modderige haven bij de landingsplaats en in sloten veelvuldig voorkomt en met lussen aan een' touwtje of met wormen of kleine visschen door inlanders dikwerf wordt gehengeld, kinderen en grootere inlanders meermalen met deze slang te hebben zien spelen, zonder dat zij er eenige vrees voor hadden.

Omtrent *Dipsas multimaculatus* is door den heer Hageman aangeteekend, dat zij gevangen is te Pasoeroean, waar zij onder den naam van oelar poespo-kadjang bij de inlanders bekend is.

Het voorwerp van *Amphiesma subminiaturum* zou insgelijks te Pasoeroean, in de rivier, gevangen zijn, oelar lempoh heeten en zeer vergiftig zijn. Het laatste is echter zeer zeker niet het geval, daar *Amphiesma subminiaturum*, zoo als bekend is, volstrekt geene gifthaken heeft en tot de onschadelijke slangen behoort.

De inlanders houden de oelar poespo-kadjang ins-

gelijks voor zeer giftig, wat evenzeer te betwijfelen is, vermits *Dipsas multimaculatus* slechts gegleufde gifhaken achter in de bovenkaak heeft. Wegens hare kleurteekening kunnen oningewijden haar echter ligtelijk verwisselen met *Trigonocephalus rhodostoma* Rwdt, de oelar biloedak der West-Javanen, welke inderdaad eene der gevaarlijkste giftslangen is.

De heer Bleeker wijst er verder op, hoe onkundig de inlanders in het algemeen zijn, omtrent de giftige of niet giftige geaardheid der slangen; hoe zij dikwerf de meest onschuldige slangen, bijvoorbeeld de soorten van *Cylindrophis*, *Calamaria*, *Typhlops* enz. vrezen, terwijl zij met het gevaarlijke van meerdere giftslangen onbekend zijn. Hij is niet vreemd aan het denkbeeld, dat de op Java zoo veel geruchts makende genezingen, welke toegeschreven worden, aan het opleggen op de slangenbeten van rhinoceroshoorn, grootendeels te brengen zijn op rekening van het niet giftige der slangen, door welke die beten toegebracht waren. Hij betoogt verder, onder aanhaling van voorbeelden, dat de geneeskracht van rhinoceroshoorn bij slangenbeten ook nog allezins bevestiging verdient in die gevallen, waar zekerheid bestond, dat de beten door echte giftslangen waren te weeg gebracht en dat het alzoo als allezins wenschelijk te achten is, dat bij de dikwerf in deze gewesten voorkomende verwondingen van slangen, de slangen zelve aan deskundigen tot onderzoeking worden toegezonden, onder geleide van naauwkeurige aantekeningen omtrent het verloop der vergiftiging en den tijd en wijze van aanwending van den rhinoceroshoorn of van andere geneesmiddelen.

De bekende echte jvasche giftslangen, de zeesslan-

gen niet medegerekend, zijn:

- Bungarus annularis Kuhl.
- " semifasciatus Schl.
- " flaviceps Reinh.
- Dimeresurus Boiei Blkr.
- Naja tripudians Wagl.
- Elaps virgatus Schn.
- " bivirgatus Schl.
- Echidna elegans Merr.
- Trigonocephalus rhodostoma Rwdt.
- Bothrops viridis Wagl.
- " nigromarginatus DB.?
- Tropidolaemus Wagleri DB.
- " Schlegelii Blkr.
- Atropos puniceus Wagl.

De heer J. G. X. Broekmeijer, in de vergadering tegenwoordig zijnde, wordt voor de welwillende toezending der hierboven bedoelde reptiliën bedankt, terwijl ook besloten wordt, den heer Hageman de erkentelijkheid der Vereeniging te betuigen.

7. Brief van het lid den heer Dr. J. W. E. Arndt, van Timor-koepang den 19ⁿ July jl. aanbiedende:

1. Twee slangen gevangen in Midden-Java bij Wonosobo, zijnde voorwerpen van.
Ophites subcinctus Wagl. en
Calamaria quadrimaculata DB.
2. Eene gekko van Manado, zijnde een volwassen voorwerp van Hemidactylus variegatus, en
3. Eenige jeugdige voorwerpen van Exocoetus speculiger CV., gevangen bij de rotsen aan den voet van Goenoeng Api (Banda).

Is verstaan dank te betuigen voor de toezending.

8. Brief van den heer Van Ranzow, gedagteekend Batavia, 4 Augustus 1858, over een door hem ingezonden antwoord op de prijsvraag van den heer Heckler, over het tegengaan van den klander in de rijst.

Wordt gehouden in advies.

9. Brief van het lid der Vereeniging den heer Dr. F. A. Schneider, officier van gezondheid 2de klasse, gedagteekend Amboina 1 Augustus 1858, meldende de aanstaande toezending van naturaliën.

Wordt voorloopig voor notifikatie aangenomen.

10. De heer Bleeker berigt dat het mineraalwater en de visschen van Patjitan, verzameld door het lid den heer D. C. Noordziek, welker afzending vermeld is in de notulen eener vorige bestuursvergadering, sedert zijn ontvangen.

Een voorloopig onderzoek der vischverzameling heeft hem doen zien, dat zij meerdere nieuwe soorten bevat, en dat zij in het geheel uit meer dan honderd soorten bestaat, omtrent welke hij in eene volgende vergadering nader verslag hoopt uit te brengen.

Is verstaan :

a. Den heer Noordziek dank te betuigen voor zijne belangrijke toezending en hem uit te noodigen eenige nadere inlichtingen te willen geven omtrent de bronnen, uit welke het mineraalwater af komstig is.

b. Den heer Van Gorkum, apotheker te Batavia, uit te noodigen, het mineraalwater scheikundig te willen onderzoeken en van den uitslag van het onderzoek aan de directie mededeeling te willen doen.

11. De heer Bleeker stelt voorts ter bezigtiging een aantal vischsoorten van Palembang, verzameld en aangebo-

den door den heer Mr R. V. Heyliger. Deze verzameling bestaat uit 37 soorten, waaromtrent nader verslag zal worden gedaan. Een dier soorten, Petroskirtes Heyligeri, is nieuw voor de wetenschap.

Is verstaan, den heer Heyliger den dank der direktie te betuigen.

12. Brief van den heer F. H. Deissner, officier van gezondheid 3^e klasse, van Batavia Augustus 1858, begeleidende eene verzameling vischsoorten van Batoeroessak en Blinjoe (eiland Banka), alsmede drie schildpadden van Banka. -

De schildpadden zijn Cistudo Diardi, Cistudo amboinensis en eene nog niet bepaalde soort.

De visschen bestaan uit 53 soorten, meerdere van welke nog niet van Banka bekend waren en waaromtrent nader verslag zal worden gedaan.

Is verstaan:

Den heer Deissner den dank der direktie voor de aanbieding te betuigen.

13. De heer Bleeker brengt ter tafel eenige vischsoorten, gevangen bij Tanara en hem toegezonden met onleesbare opgave van den naam van den inzender. Deze soorten zijn.

- 1 Serranus formosus CV.
- 2 " boenack CV.
- 3 " pardalis Blkr.
- 4 Mesoprion fulviflamma QG.
- 5 Therapon theraps CV.
- 6 Platycephalus scaber CV.
- 7 Scatophagus argus CV.
- 8 Pempheris mangula CV.

- 9 Elacate mottah CV.
- 10 Gnathanodon speciosus Blkr.
- 11 Trichiurus savala CV.
- 12 Glyphisodon bengalensis CV.
- 13 " coelestinus CV.
- 14 Echeneis neucrates L.

Alle deze soorten komen ook in de baai van Batavia voor en behooren daar tot de gewone soorten.

Is verstaan den toezender langs dezen weg den dank der direktie te betuigen.

14. Brief van den adsistent resident van Djokjokarta, gedagteekend 16 Augustus 1858, ter toezending van kontributiën, ten behoeve der Vereeniging ontvangen.

15. Brief van het lid den heer Dr. Van Hattum, gedagteekend Kalipatten 3 September 1858, ter toezending van zijne vrijwillige kontributie ad *f* 30 's jaars, over het jaar 1857.

16. Brief van den resident van Timor, gedagteekend 23 July 1858, ter toezending van kontributiën, ten behoeve der Vereeniging ontvangen.

Wordt besloten de brieven, vermeld onder No. 14, 15 en 16 te stellen in handen van den thesaurier.

17. Worden voorgesteld en aangenomen tot gewone leden der Vereeniging, de HH.

H. D. A. Van der Goes, Resident van Banda.

Mr. R. V. Heyliger, Advokaat te Batavia.

F. H. Deyssner, Officier van gezondheid der 3^e kl. op Onrust.

18. Ingekomen boekwerken.

- Bataviaasch Handelsblad 1858. No. 41—51 (van de Redaktie).
 Journal of the Proceedings of the Linnean Society, Zoology No. 4, 5 and 6 (van de Society).
 Journal of the Botany, No. 4, 5 and 6 (van de Society).
 List of the Linnean Society of London, 1857 8° (van de Society).
 Adres etc. of the Linnean Society on Monday, May 25, 1857 (van de Society).
 The Transactions of the Linnean Society of London, Vol. XXII part the second 4° (van de Society).
 Verhandlungen der Naturforschende Gesellschaft in Basel, Viertes Heft, 8°. (van de Gesellschaft).
 An English Index to the plants of India completed bij H. Piddington 8° (van den heer Zollinger).
 Programma van de Hollandsche Maatschappij van wetenschappen te Haarlem, voor het jaar 1858 4° (van de Maatschappij).

De Sekretaris,

WEITZEL.